

Подобед О.А.

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ПЕРШІ УКРАЇНЦІ НА ЗЕМЛІ МАОРІ: МІГРАНТИ З УКРАЇНИ В НОВІЙ ЗЕЛАНДІЇ (КІНЕЦЬ 1940-Х – ПЕРША ПОЛОВИНА 1950-Х РР.)

Стаття присвячена історії формування української громади у Новій Зеландії наприкінці 1940 – у першій половині 1950-х рр. З'ясовано, що після завершення Другої світової війни уряд Нової Зеландії переглянув свою міграційну політику і дозволив в'їхати до країни переміщеним особам і біженцям різних національностей, які перебували в країнах Західної Європи. У 1949 р. до Нової Зеландії прибули перші мігранти з України, які кілька років перед тим перебували у таборах переміщених осіб переважно у Західній Німеччині. Вони заклали основи української громади у Новій Зеландії.

Досліджено, що українська громада Нової Зеландії була порівняно нечисленною і на початку 1950-х рр. становила не більше 300 осіб. Соціальна і професійна адаптація виявилася непростю. На соціальній адаптації позначилися такі фактори, як незвичний тропічний клімат, незнання мови приймаючої країни, територіальна віддаленість від батьківщини. Перешкодами у професійній адаптації можна назвати неможливість особам з вищою освітою знайти роботу за фахом, мовний бар'єр. Водночас мігранти отримували достатню для життя платню і за кілька років мали можливість придбати власне житло. Укладення мігрантами з України змішаних шлюбів, відсутність недільних шкіл з українською мовою навчання прискорило процеси асиміляції.

Доведено, що від часу свого прибуття до Нової Зеландії українська громада прагнула справити на приймаючу країну позитивне враження й познайомити новозеландців з українською культурою. З цією метою мігранти з України брали участь у виставках українського мистецтва та концертах. Найбільше мігрантів з України проживало у трьох містах Нової Зеландії – Веллінгтоні, Окленді та Крайстчорчі. Тут зусиллями українців постали громадські організації. Їхня діяльність була спрямована на збереження національного «я» українців, ознайомлення населення приймаючої країни з історією та культурою України.

Ключові слова: *Нова Зеландія, мігранти з України, Український клуб, соціальна адаптація, професійна адаптація, асиміляція.*

Постановка проблеми. На південний-схід від Австралії у водах Тихого океану розташувалася «Земля Довгої Білої Хмари». Саме так корінні жителі маорі називають свою батьківщину – Нову Зеландію. З другої половини XVIII ст. вона стала об'єктом колонізації Великої Британії. Як наслідок – більшість населення країни становлять нащадки вихідців з туманного Альбіону. Якщо до середини ХХ ст. майже всі іммігранти були британцями, то після завершення Другої світової війни ситуація змінилася. Відтоді національну структуру новозеландського суспільства збагатили колишні ДіПі, тобто переміщені особи та біженці з різних європейських країн, які у воєнні роки опинилися в Західній Німеччині та Австрії, а згодом розселилися по країнам Європи, Америки, Канади, а також Австралії й Нової Зеландії. Були серед прибулих до Нової Зеландії ДіПі і вихідці з України, які стали основоположниками української громади в острівній країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема зміни міграційної політики Нової Зеландії у другій половині 1940-х рр. та як наслідок формування української громади в острівній країні лише починає викликати дослідницький інтерес істориків. Першою спробою можна назвати статтю Наталії Пошивайло-Таулер [7]. У ній авторка схарактеризувала основні етапи діяльності української громади у Новій Зеландії протягом 1949–2013 рр.

Джерельну базу дослідження становлять спогади уродженки Полтавщини, а від 1949 р. новозеландки Марії Креховець, письменника Юліана Мовчана [4; 5]. Спогади Марії Креховець, які підготувала до видання українською мовою Н. Пошивайло-Таулер, є першою опублікованою книгою мемуарів представників української еміграції у Новій Зеландії. У них на прикладі життя однієї родини Креховців розповідається про умови життя та виклики, які довелося долати першим мігрантам з України

у Новій Зеландії. Також становлять інтерес публікації активних українських громадських діячів острівної країни Василя Креховця і Василя Федорка [3; 10].

Постановка завдання. У розвідці з'ясуємо, коли і за яких обставин почала формуватися українська громада у Новій Зеландії. Проаналізуємо, як відбувалася соціальна й професійна адаптація, якою була громадсько-культурницька діяльність української громади у Новій Зеландії наприкінці 1940-х – у першій половині 1950-х рр.

Виклад основного матеріалу. Перша група емігрантів (колишніх переміщених осіб і біженців з України) припливла до Нової Зеландії з Італії на кораблі «MV Dundalk Bay» 28 червня 1949 р., друга з Німеччини – на кораблі «SS Hellenic Prince» у жовтні 1950 р. (98 осіб), третя – на кораблі «MS Goya» у 1951 р. (приблизно 30 осіб). Вони заклали основи української громади у Новій Зеландії. У наступні роки до країни приїжджали окремі сім'ї та особи. Таким чином, чисельність українців у Новій Зеландії зростає до 200–300 осіб [2, с. 400]. Це було порівняно небагато. Приміром сусідня Австралія у цей час прийняла 20 тис. мігрантів з України. Українська громада була репрезентована вихідцями з різних регіонів України, які були різного віку, соціальної і професійної приналежності. За віросповіданням було приблизно порівну православних і греко-католиків.

Спочатку мігранти прибували до Веллінгтона – столиці Нової Зеландії. Далі потягом рушали до містечка Пагіатуа, до переходового (карантинного) табору. Табір розташовувався у казармах, збудованих у роки Другої світової війни урядом США для своїх солдатів. У таборі діяв дитячий садок. Кожна родина отримала окрему кімнату. На новоприбулих чекала вже традиційна перевірка документів, медична комісія, а також безкоштовні курси з вивчення англійської мови. Мешканець переходового табору Василь Федорко згадував, що їх вчили новозеландські вчителі за допомогою підручників і перегляду кінофільмів [10, с. 483]. Опанування мови приймаючої країни мало полегшити комунікацію з місцевим населенням, з потенційними працевдавцями (для дорослих) і учасниками навчального процесу (для дітей), створювало умови для інтеграції мігрантів до новозеландського суспільства. Водночас вивчення офіційної мови Нової Зеландії давалося непросто, особливо особам старшого віку.

У переходовому таборі на зміну вівсяно-консервній дієті ДіПі-таборів прийшла більш

поживна овочево-м'ясна. Нова Зеландія, як і Австралія, спеціалізувалася на розведенні овець, тому основу м'ясного раціону становила баранина. Згодом український лікар і журналіст Юліан Мовчан назвав Нову Зеландію овечим раєм [5, с. 2]. Включення до меню мігрантів страв із баранини можна назвати складником державної політики приймаючої країни. Типово новозеландське харчування мало пришвидшити перетворення мігрантів різних національностей на новозеландців. Подібна урядова політика діяла і в Австралії.

Такий різновид м'яса, як баранина був незвичним для українців, тому в джерелах трапляється неоднозначне ставлення до нього. Приміром, у спогадах українців, які емігрували до Австралії баранина згадується з українськими негативними конотаціями, таборяни навіть влаштовували «анти-баранячі» бунти. Натомість Марія Креховець наголошувала на тому, що новозеландська їжа була прекрасна й баранина прийшлася до смаку [4, с. 179].

Варіантів проведення дозвілля у переходовому таборі Пагіатуа було небагато: прогулянки територією навколо табору, що давало можливість познайомитися з екзотичною для українців природою Нової Зеландії, купання в невеличкій гірській річці, концерти, які влаштовували самі таборяни.

По прибутті до переходового табору мігранти різних національностей почали гуртуватися. Не стали винятком і мігранти з України. Вони вже мали подібний колосальний досвід у попередній, ДіПі-вський період. Нечисельна українська громада влаштовувала зустрічі, імпровізовані концерти, під час яких лунали українські пісні. Окрім цього, з ініціативи Макара Ілляшенка, Федора Пінчука, військового армії УНР Василя Федорка та підполковника армії УНР Миколи Харитоненка було створено український змішаний хор та за участі бандуриста Онищенка – чоловічий хор [7, с. 93]. Українські творчі колективи добре себе зарекомендували під час збірних концертів представників різних національностей, які перебували в переходовому таборі. Високий рівень майстерності засвідчує й те, що близько десяти українських пісень у виконанні згаданих колективів були записані на платівки і передавалися по місцевому радіо [10, с. 484].

Маючи значний досвід себепредставлення у ДіПі-вський період, українська громада у 1949 р. взяла участь у виставці українського мистецтва, яку було влаштовано в приміщенні однієї з головних крамниць Пагіатуа. Традиційно на таких

виставках і в Західній Німеччині у другій половині 1940-х рр., і в Новій Зеландії були представлені кращі зразки різьблення по дереву та вишивки від українських майстрів. Мігранти з України, а згодом і їхні нащадки зберігали протягом не одного десятиліття як дорогоцінний скарб вишиті сорочки, серветки і скатертини, різьблені тарілки і скриньки, виготовлені як на батьківщині, так і на чужині.

Культурна дипломатія, різні види мистецької активності українців в європейських країнах, на американському континенті, на п'ятому материка та ін. дуже позитивно сприймалися чужинцями. Концерти, мистецькі виставки не залишали байдужими іноземців, сприяли формуванню позитивної репутації мігрантів з України.

Професійна адаптація мігрантів з України у Новій Зеландії виявилася непростою. Держава забезпечувала усіх мігрантів працездатного віку роботою. Водночас частина мігрантів, особливо особи з вищою освітою, не змогли знайти роботу за фахом чи кваліфікацією, здобутою в Україні чи після завершення Другої світової війни на курсах у ДіПі-таборах Західної Німеччини. Найкращі перспективи працевлаштування за кваліфікацією мали представники робітничих професій. Наприклад, Василь Креховець по приїзді до Нової Зеландії працював за отриманим у німецькому Ганновері фахом тракториста на фермі неподалік від Окленда з тижневою платнею 5 фунтів [4, с. 182]. Вказана заробітна плата була достатньою для подружжя з маленькою дитиною. Родина намагалася відкладати по фунту на чорний день. Оксана Койнаш була направлена у місті Грейтаун працювати медсестрою, оскільки у Західній Німеччині навчалася у медичному університеті, а її батько Микола Харитоненко, випускник Чугуївського військового училища, у місті Фетзерстон працював прибиральником на фабриці з виробництва сиру [6]. У розглядуваний період мігранти в Австралії також отримували зарплатню по 5 фунтів щотижня.

Сучасник подій Василь Федорко зазначав, що за два роки перебування у Новій Зеландії мігранти з України вже мали фінансову можливість збудувати собі будинок (варіант – брали в борг гроші), а за десять – дорівняли до заможності середньостатистичних новозеландців [10, с. 486]. У столичному Веллінгтоні українці переважно оселялися в районі Ловер Хат (англ. Lower Hutt), що розташовується на півдні Північного острова. До наших днів у столиці зберігся невеликий чепуренький будиночок, в якому у 1950-х рр. мешкав Микола Харитоненко з дружиною Альмою

Меліс (491 Adelaide Road, Wellington). Подружжя Креховців через вісім років побутування у Новій Зеландії придбало собі невеликий одноповерховий будиночок у районі Маунт Алберт (англ. Mount Albert) – передмісті Окленда [4, с. 220].

За кілька років перебування в острівній країні мігранти з України могли отримати новозеландське громадянство. Для цього потрібно було заповнити відповідні анкети, подати автобіографію й пройти усну перевірку, зокрема на відсутність причетності до комуністів. Однак не всі мігранти у Новій Зеландії так само, як і в Австралії, поспішали з оформленням необхідних документів. Вони сподівалися на те, що зовнішньополітична ситуація зміниться на краще й вони зможуть повернутися додому в Україну.

Ще один виклик, перед яким постала українська громада Нової Зеландії, стало укладення змішаних шлюбів. Мігранти з України становили порівняно нечисельну групу населення, тож з часом з цілком закономірних причин українські чоловіки почали укладати шлюби з новозеландками. Діти, які народжувалися у змішаних шлюбах, розмовляли англійською мовою. В їхньому вихованні домінували новозеландські звичаї й традиції. Як правило, вони були новозеландцями не лише за громадянством, а й за духом. Згадуваний Василь Федорко у 1966 р. з болем писав про процеси асиміляції українців у Новій Зеландії: «... одружуються з чужинками, погляди яких на родинне життя цілком відмінні від наших. Діти таких подруж не говорять українською мовою, а в більшості цілком її не розуміють. Батьки роблять спроби виховувати дітей в українському дусі, але це, зі зрозумілих причин, їм не вдається» [10, с. 486].

Пройшовши етап адаптації, знайшовши роботу і дах над головою, мігранти з України вирішили створити у містах свого поселення громадські організації, які б об'єднали українців на чужині. Так, зусиллями ініціативних українців було створено у 1951 р. Український клуб у містах Веллінгтоні та Окленді, а у 1960 р. постала Українська громада в місті Крайстчорч. Український клуб у столичному Веллінгтоні очолював учитель Євген Стецюренко. До його керівного ядра увійшли згадувані Макар Ілляшенко, Федір Пінчук, Василь Федорко, Микола Харитоненко [10, с. 486]. На чолі Українського клубу в найбільшому новозеландському місті Окленді стояв Ярослав Головач, секретарем і скарбником обрано Василя Креховця [8, с. 4]. Українською громадою міста Крайстчорч керували Бронислав Легкий, Богдан Манастирський, Антон Марціяш [7, с. 95].

Заходи, які проводили активісти згаданих організацій Нової Зеландії, передовсім мали на меті збереження національного «я» українців. Водночас мало значення й ознайомлення з історією та культурою України населення Нової Зеландії, створення позитивного іміджу української громади у приймаючій країні.

Одне з першочергових завдань, яке довелося вирішувати українській громаді Нової Зеландії – набути українськомовну літературу, оскільки у розглядуваний період на території острівної держави не було жодної книги українською мовою. Так, при Українському клубі у Веллінгтоні було організовано бібліотеку, яка згодом нараховувала до 200 томів українських авторів. Також вдалося роздобути англomовні книги про Україну, значну частину яких було подаровано з просвітницькою метою міській та університетській бібліотеці Веллінгтона [10, с. 488].

У джерелах не вдалося знайти згадки про створення та діяльність у розглядуваний період у Новій Зеландії українських недільних шкіл. За таких умов вивчення української мови та циклу українознавчих предметів, знайомство з культурою і традиціями українського народу, протидія закономірним процесам асиміляції за умов проживання в іномовному й інокультурному суспільстві покладалося передовсім на конкретну сім'ю та певною мірою на Українські клуби. Тому наявність бібліотеки з українськомовною літературою створювало матеріальну базу для сімейного навчання. Випускниця Охтирського педагогічного технікуму Марія Креховець згадувала, що вони з чоловіком вчили сина Олега та доньку Ганну говорити і писати українською й констатувала, що «це була тяжка наука» [4, с. 223].

Прагнучи плекати українську культуру, Український клуб Веллінгтона організував хор (керівник Микола Харитоненко, згодом його пасинок Євген Стецюренко) і танцювальну групу (керівниця Ірена Стецюренко). Творчі колективи виступали під час святкування українських національних та релігійних свят, в міжнародному клубі Веллінгтона. Виступи хору можна було почути по новозеландському радію.

Українська громада Веллінгтона й Окленда організовували святкування церковних свят, передовсім таких найшанованіших серед українців як Різдво Христове та Великдень. Виконання колядок з мотивами українського громадського та сімейного побуту, мирної праці хліборобів разом із великоднім привітанням «Христос Воскрес! Воскресне Україна!» наближали мігрантів з

України до батьківщини, рідних домівок і таких територіально далеких близьких людей. Марія Креховець згадувала, що 6 січня 1953 р. Святвечір святкували українською громадою Окленда. Кожна господиня мала приготувати одну з дванадцяти пісних страв [4, с. 196-197]. Для цього потрібно було пригадати рецепти, за якими готували в Україні. На урочисту вечерю громада зібралася в церковній залі, яку надав місцевий священник хорват о. Маринович.

У 1952 р. члени Українського клубу в Окленді долучилися до загальноновозеландських заходів з нагоди свята Божої Матері. Українська громада взяла участь в урочистій ході під прапором з білого шовку, на якому було зображення Божої Матері невсипущої помічі, тризуб і написи українською й англійськими мовами «Україна», «Мати Божа, спаси Україну» [3, с. 490]. У такий спосіб українці акцентували увагу на підневільному становищі України у складі тоталітарного СРСР.

Окрім церковних, святкували й національні свята. Представники третьої хвилі еміграції з України в країнах Америки, Європи, Австралії створили свій пантеон національних героїв. Чільне місце у ньому посідали Степан Бандера, Євген Коновалець, Симон Петлюра. Українська громада Нової Зеландії урочисто вшановувала пам'ять борців за незалежність України, а також 22 січня відзначала день проголошення незалежності УНР, Шевченківські свята.

У 1955 р. Український клуб в Окленді організував відзначання 20-ї річниці Голодомору-Геноциду 1932 – 1933 рр. в Україні. У церкві Св. Патрика о. Маринович відслужив панахиду за мільйонами жертв штучного голоду, який організувала радянська влада й виголосив проповідь [3, с. 491]. Цей захід був важливий не лише задля збереження історичної пам'яті українського народу, а й для привернення уваги до українського питання уряду і громадян Нової Зеландії. Представники української громади давали інтерв'ю журналістам провідних новозеландських видань. Ця подія висвітлювалася на шпальтах преси, зокрема і «New Zealand Herald», який сьогодні оприлюднює матеріали про новітню російсько-українську війну.

Українська громада влаштовувала вечори, на яких можна було послухати українські пісні та музику. На таких заходах міг виступати місцевий хор, а могли слухати українські платівки, які вдалося отримати з Канади та США. Можливо, це були записи українського віртуоза-бандуриста Василя Ємця чи ансамблю бандуристів під керівництвом Степана Ганушевського. У будь-якому

разі популярні у ті часи платівки стали формою збереження та популяризації української музичної культури. Їх слухали вдома і під час проведення публічних заходів, представляли для широкого загалу на місцевому радіо.

Українські клуби проводили різні акції, з метою зібрання коштів на благодійність. Так, допомагали не лише членам своєї громади, а й перераховували кошти на допомогу переселенцям в Європі. Діяльність мігрантів з України висвітлювалась у місцевій пресі.

У 1956 р. у Веллінгтоні було організовано Товариство Миколи Зерова, яке очолив Василь Федорко [9, с. 369]. У джерелах не вдалося віднайти інформацію про діяльність Товариства. Проте відомо, що на рік раніше в австралійському місті Аделаїда з ініціативи друга Михайла Ореста Теодосія Кропив'янського було засновано Товариство приятелів творчости М. Зерова (1955–1984, голова І. Сторожук-Вознюк) [1, с. 203]. Воно мало на меті зібрати кошти на видання творів Миколи Зерова, а також перевидати твори Павла Филиповича і Михайла Драй-Хмари. У підсумку за понад 20 років діяльності, як зазначають автори 4-го тому «Енциклопедії української діаспори» Товариство приятелів творчости М. Зерова профінансувало (повністю або частково)

видання творів Миколи Зерова, Євгена Плужника та спогадів про неокласиків у Німеччині, творів Павла Филиповича й Михайла Драй-Хмари у США. Вірогідно, що веллінгтонське Товариство Миколи Зерова також докладало зусиль до фінансування видання творів неокласиків.

Висновки. Таким чином, основи української громади у Новій Зеландії заклали у 1949 р. переміщені особи і біженці з України, які по завершенні Другої світової війни певний час перебували в країнах Західної Європи і відмовилися від репатріації до СРСР. Соціальна і професійна адаптація мігрантів з України у Новій Зеландії наприкінці 1940 – у першій половині 1950-х рр. була непростю. На ній позначилися такі фактори, як незвичний тропічний клімат, незнання мови приймаючої країни, територіальна віддаленість від батьківщини, неможливість особам з вищою освітою знайти роботу за фахом. Мігранти не поспішали отримувати громадянство Нової Зеландії. З метою протидії процесам асиміляції, збереження національного «я» українців, ознайомлення населення приймаючої країни з історією та культурою України мігранти заснували у Веллінгтоні, Окленді та Крайстчорчі громадські організації – Українські клуби.

Список літератури:

1. Енциклопедія української діаспори. У 7 т. Т. 4. (Австралія – Азія – Африка). Київ ; Нью-Йорк ; Чикаго ; Мельборн : ІНТЕЛ, 1995. 250 с.
2. Історія української еміграції: навчальний посібник / за ред. Б. Д. Лановика. Київ : Вища школа, 1997. 520 с.
3. Креховець В. Поселення українців у місті Окленд (Нова Зеландія). *Українці в Австралії. Матеріали до історії поселення українців в Австралії*. Мельборн : Друкарня Б. Ігнатова, 1966. 862 с. С. 489–492.
4. Креховець М. Через вогонь над водою : мемуари. Дрогобич : Коло, 2020. 240 с.
5. Мовчан Юл. З подорожніх нотаток. Нова Зеландія – «овечий рай». *Свобода*. Джерзі Ситі ; Нью-Йорк. 1980. 5 лютого. Ч. 28. С. 2.
6. Пошивайло-Таулер Н. Історія офіцера УНР Миколи Харитоненка. Від Збруча до Нової Зеландії. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2021/04/1/159257/> (Дата звернення 7 травня 2021 р.)
7. Пошивайло-Таулер Н. Становлення і діяльність української діаспори в Новій Зеландії (1949–2013 рр.). *Американська історія та політика: науковий журнал*. № 10. Київ, 2020. 108 с. С. 91–99.
8. Свобода. Джерзі Ситі ; Нью-Йорк. 1953. 15 січня. Ч. 13. С. 4.
9. Українці Австралії : енциклопедичний довідник. Сідней : Вільна думка, 2001. 673 с.
10. Федорко В. Українці у Веллінгтоні (Нова Зеландія). *Українці в Австралії. Матеріали до історії поселення українців в Австралії*. Мельборн : Друкарня Б. Ігнатова, 1966. 862 с. С. 483–489.

Pobobied O.A. THE FIRST UKRAINIANS ON MAORI LAND: MIGRANTS FROM UKRAINE IN NEW ZEALAND (LATE 1940S – FIRST HALF OF 1950S)

The article is devoted to the history of the formation of the Ukrainian community in New Zealand at the end of the 1940s – in the first half of the 1950s. It was found that after the end of the World War II, the New Zealand government revised its migration policy and allowed displaced persons and refugees of various nationalities, who had been in Western European countries to enter the country. In 1949, the first migrants from Ukraine arrived in New Zealand, who had been in displaced persons camps mainly in West Germany for a few years before that. They laid the foundations of the Ukrainian community in New Zealand.

It was investigated that the Ukrainian community of New Zealand was relatively small and in the early 1950s it numbered no more than 300 people. Social and professional adaptation turned out to be difficult.

Such factors as an unusual tropical climate, lack of knowledge of the host country's language, and territorial distance from the homeland affected social adaptation. Obstacles in professional adaptation can be called the impossibility of persons with a higher education to find a job in their specialty, the language barrier. At the same time, migrants received a living wage and in a few years had the opportunity to purchase their own housing. The conclusion of mixed marriages by migrants from Ukraine, the absence of Sunday schools with the Ukrainian language of instruction accelerated the processes of assimilation.

It was proven that since its arrival in New Zealand, the Ukrainian community has sought to make a positive impression on the host country and introduce New Zealanders to Ukrainian culture. For this purpose, migrants from Ukraine participated in exhibitions of Ukrainian art and concerts. The largest number of migrants from Ukraine lived in three New Zealand cities – Wellington, Auckland and Christchurch. Here, public organizations appeared through the efforts of Ukrainians. Their activities were aimed at preserving the national identity of Ukrainians, familiarizing the population of the host country with the history and culture of Ukraine.

Key words: *New Zealand, migrants from Ukraine, Ukrainian club, social adaptation, professional adaptation, assimilation.*